

Oeser v Bratislave (Jana Luková: Adam Friedrich Oeser, Galéria mesta Bratislavy 2017)

Rok 2017 sa niesol v duchu pripomínania si viacerých významných okrúhlych výročí spojených s dejinami nášho prostredia. Bezpochyby prím v nich u nás i v širšom stredoeurópskom kontexte hrali dve udalosti: 300 rokov od narodenia mimoriadnej panovníčky Márie Terézie, ktorá okrem iného práve dvestoštyridsať rokov dozadu vydala dôležitú štátnu normu o vzdelávaní v Uhorsku známu ako *Ratio educationis* a tiež rok reformácie viažuci sa s 500. výročím zverejnenia deväťdesiatich piatich téz Martina Luthera vo Wittenbergu začínajúcich prvú fázu reformácie. Obe podnietili vznik viacerých odborných výstupov v podobe seminárov, konferencií, výstav či publikácií.¹ Zabúdať nemožno ani na 550. výročie založenia prvej a najstaršej univerzity na našom území Academie Istropolitany (1467) či 230 rokov od kodifikácie prvej spisovnej slovenčiny Antonom Bernolákom (1787). Ubehlo napríklad aj 200 rokov od narodenia Jozefa Božetecha Klemensa, ústrednej postavy umeleckého života vrcholnej fázy národného obrodzenia, no prirodzene nie všetky výročia si bolo možné pripomenúť.

V tieni uvedených jubileí, zvlášť spomienok na prvé dve z nich, ostala sčasti i výstavno-edičná aktivita Galérie mesta Bratislava, ktorá si zaslúži pozornosť. Inšpirovaná myšlienkou PhDr. Štefana Holčíka, otvorila krátko po polovici septembra uvedená Galéria mesta Bratislavy veľkú výstavu významného prešporského rodáka Adama Friedricha Oesera (1717 – 1799), v kurátorskej koncepcii Jany Lukovej.² V blízkosti stálej expozície s názvom *Poldruba storočia. Maliarstvo a sochárstvo rokov 1800 – 1950 v zbierkach Galérie mesta Bratislavy* sprístupnila galéria v priľahlých dvoch sálach Pálffyho paláca v Bratislave návštevníkom obraz o živote a tvorbe prešporského rodáka, ktorý sa stal rešpektovanou osobnosťou kultúrneho a umeleckého života v Dráždňanoch, ale aj vo Weimare a Lipsku. Galéria tak urobila za pomoci vlastnej, na Slovensku najpočetnejšej kolekcie jeho diel na papieri, doplnenej dvojicou malieb na plátne zo zbierok Slovenskej národnej galérie a od Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi a. v. v Bratislave či informatívnu ukážku jeho knižných ilustrácií zo súkromného majetku. Podstatnou súčasťou konzervatívne inštalovanej komornej výstavy boli informatívne panely ponúkajúce návštevníkom v stručnej a zrozumiteľnej forme základné životopisné dáta

¹ Za všetky spomeňme napríklad aspoň publikácie k výročným výstavám v neďalekej Viedni: IBY, Elfriede – MUTSCHLECHNER, Martin – TELESKO, Werner – VOCELKA, Karl (eds.). *Maria Theresia 1717 – 1780. Strategist – Mother – Reformer*. Wien: Schloß Schönbrunn, 2017; ROLLIG, Stella – LECHNER, Georg (eds.). *Maria Theresia und die Kunst*. Wien: Unteres Belvedere, 2017. Z konferencií u nás napríklad: *Mária Terézia a jej doba vo svetle pomocných vied historických*, vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou. Univerzitná knižnica Bratislava, 7. – 8. 9. 2017. K reformácii napríklad: BAHLCHE, Joachim – STÖRTKUHL, Beate – WEBER, Magghias (Hg.). *Der Luthereffekt im östlichen Europa: Geschichte – Kultur – Erinnerung*. Berlin: de Gruyter, 2017; OKOLYČÁNYOVÁ, Vlasta (ed.). *Reformácia po praslici. Výnimočné evanjelické ženy 16. až 18. storočia na Slovensku*. Bratislava: Spoločenstvo evanjelických žien ECAV na Slovensku, 2017; KLÁTIK, Miloš – BACHLETOVÁ, Eva – ŠKODOVÁ, Edita. Téma: Reformácia, teologická konferencia Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, Kúpele Lúčky 19. – 21. 10. 2016. Liptovský Mikuláš: Tranoscus, 2017; BUKOR, József – SOMOGY, Alfréd. *Reformácia kedysi a dnes. Hodnota, kvalita a konkurencieschopnosť – výzvy 21. storočia*. CD ROM. Komárno: Univerzita J. Selyeho, 2017. Z aktivít Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave možno zmieniť kolokvium pri príležitosti 500. výročia reformácie – *Reformácia a jej vplyv na zmenu duchovnej paradigmy* konané 9. 11. 2017.

² Výstava s názvom *Adam Friedrich Oeser* v Pálffyho paláci v Bratislave (19. 9. 2017 – 21. 1. 2018) bola realizovaná Galériou mesta Bratislavy v kurátorskej koncepcii Jany Lukovej.

a kontext Oeserovej tvorby. Vzhľadom na rozsah a skromnosť prezentácie mohla byť pre bežného návštevníka menej atraktívna než okolité expozície či výstavy. Pre znalcov starého umenia a milovníkov lokálnej histórie však mala poskytnutou možnosťou ľahko dostupného štúdia kolekcie prevažne v depozitoch uložených originálov nepochybne nemalý význam.

Podstatnejšia i trvalejšia než samotná výstava je však sprievodná publikácia, ktorá v simultánnej slovensko-anglickej verzii vznikla pri jej príležitosti aj vďaka Fondu na podporu umenia a dotácii Bratislavského samosprávneho kraja.³ Jej autorka Jana Luková ju rozdelila na úvodnú štúdiu o živote a tvorbe umelca a na katalóg jeho i časti s ním súvisiacich diel. Solídnym poznámkovým aparátom opatrená štúdia s názvom *Život a tvorba* ponúka čitateľovi sumár aktuálnych znalostí o maliarovi, grafikovi, sochárovi i pedagógovi Adamovi Friedrichovi Oeserovi, synovi remenárskeho tovariša z Berlína, ktorý sa narodil v Bratislave 17. februára 1717. Po krátkom štúdiu na lýceu v rodnom meste, ako aj neukončenom učení za cukrára získal základy budúcej profesie v ateliéri maliara Ernsta Friedricha Kamaufa (1696 – 1749). Bezpochyby väčší význam v jeho formovaní však malo štúdium na viedenskej Akadémii výtvarných umení, hoc neregulárne, kde v roku 1732 dokonca získal zlatú medailu, a zvlášť jeho pôsobenie v bratislavskej dielni sochára Georga Raphaela Donnera (1692 – 1741), kde sú zrejme korene Oeserovej inklinácie ku klasicizmu. Do Drážd'an, strediska umeleckého diania zviazaného s reprezentáciou saského dvora, presídlil Oeser zatiaľ z nie celkom známych dôvodov v roku 1736. Uplatnil sa tu ako maliar divadelných dekorácií, portrétov, ale i nástenných malieb, získal významné kontakty i mecénov a spolupracoval s viacerými vplyvnými umelcami, ako napríklad Luisom de Silvestre (1675 – 1760) či Antonom Raphaelom Mengsom (1728 – 1779). Oeser pracoval pre rodinu grófa Heinricha von Bünau (1696 – 1762), kde sa spoznal aj s jeho vtedajším bibliotekárom Johannom Joachimom Winckelmannom (1717 – 1768). Tento významný teoretik a historik umenia i archeológ v tom čase u Oesera býval a práve u neho napísal známy a vplyvný manifest klasicizmu *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerkunst*, vydaný s Oeserovými ilustráciami.⁴ Samotný Oeser zohral významnú úlohu v šírení nových ideí klasicizmu, zvlášť ako pedagóg z pozície riaditeľa *Zeichnungs-, Malerey- und Architektur-Academie* v Lipsku, ktorú zastával od roku 1764 až do svojej smrti, čiže celých 35 rokov. Medzi jeho žiakov patrili Heinrich Füger (1750 – 1812), Johann Friedrich Tischbein (1750 – 1812), ale napríklad aj nemecký básnik, dramatik a humanista Johann Wolfgang Goethe (1749 – 1832). Luková prezentované údaje o všestrannom Oeserovom živote a diele verifikuje vo viacerých známych zdrojoch od 19. storočia po súčasnosť a kriticky sa vyjadruje k atribúciám už jeho skorých diel.⁵ Pripomína, že mimo dejín umenia je pôsobenie tohto význačného motivátora raného klasicizmu s nie vždy docenenou výtvarnou tvorbou aj predmetom štúdia literárnych vied, pedagogiky či knižnej kultúry. Poukazuje tiež na súčasnú slabú znalosť jeho raných bratislavských a viedenských prác, ktorá dáva istý priestor pre ďalšie bádania. Potenciál štúdia jeho diela podčiarkuje aj odkazom na aktuálny nový pohľad na jeho sakrálnu tvorbu záverečného obdobia.

Publikácia sprevádzaná kvalitnými, dominantne celostránkovými ilustráciami pokračuje katalógom diel. Autorka ho člení tematicky do siedmich skupín, v rámci ktorých radí diela chronologicky s ohľadom na aktuálny stav bádania. Šesť z nich sa viaže bezprostredne

³ LUKOVÁ, Jana. *Adam Friedrich Oeser (Prešporok 1717 – Lipsko 1799)*. Bratislava : Galéria mesta Bratislava, 2017.

⁴ WINCKELLMAN, Johann Joachim. *Gedanken über die Nachahmung der Griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerkunst*. 1. Ausg. 1755 mit Oesers Vignetten. Heilbronn, 1885. Druhé vydanie z roku 1756 dostupné tiež – <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/winckelmann1756> (12. 12. 2017)

⁵ Luková, ref. 3, s. 15.

s autorom, počínajúc jeho portrétmi od iných tvorcov, a potom jeho vlastnou portrétnou tvorbou, cez jeho diela s mytologickými, následne biblickými, krajinárskymi, alegorickými a inými námetmi. Poslednú siedmu skupinu predstavujú diela z Galérie mesta Bratislavy a z Múzea mesta Bratislavy pôvodne pripísané Oeserovi. Katalóg ma solídnu faktografickú časť poskytujúcu ku každému dielu všetky potrebné technické údaje, provenienciu i odkazy na literatúru. Škoda len, že po nich nasledujúce texty hesiel nemajú jednotnú štruktúru. V tých obsažnejších čítame o kontexte a štýlovom zaradení diela, jeho funkcii, ako aj o jeho prípadnej známej histórii. Tak je to napríklad v prípade bratislavskej olejomaľby s témou *Večera v Emmauzoch* z roku 1776.⁶ Autorka tu správne v nadväznosti na aktuálnu literatúru poukazuje na prípadnú väzbu k mladšej monumentálnej maľbe zo zbierok Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici z roku 1797. Podobne v prípade tradične Oeserovi pripisovaného mytologického obrazu zo Slovenskej národnej galérie aspoň stručne naznačuje nejasnosti okolo konkrétnej ikonografie maľby, zvyčajne označovanej za *Rozlúčku Hektora s Andromachou*.⁷ Súhlasit' možno s autorkiným navrhovaným skorším datovaním diela. Tá po konzultácii so Slovenskou národnou galériou tiež správne potvrdzuje, že údajnú signatúru, na základe ktorej bola maľba pripísaná Oeserovi, dnes nemožno potvrdit'. Pri viacerých dielach však akákoľvek ďalšia analýza chýba, ako napríklad pri grafickom *Portréte Gottfrieda Wincklera* staršieho z roku 1773, kde sa len jednou vetou konštatuje, že Oeser je autorom návrhu postavy génia pridržajúceho girlandu.⁸ Rovnako v prípade akvatinty *Milosrdného samaritána* z roku 1777 sa len dozvedáme, že iné varianty odtlačkov existujú v čiernej farbe.⁹ Pri viacerých dielach táto časť hesiel úplne absentuje.¹⁰ K štandardným súčastiam rozvinutých odborných katalógov diel autora patrí aj vyjadrenie sa k dielam, ktoré mu dovtedy boli pripísané, no sú prácou niekoho iného. Luková sa im venuje v poslednej siedmej časti katalógu. Z neznámych, zrejme však časových dôvodov však obmedzuje svoje vyjadrenie na práce z Galérie a z Múzea mesta Bratislavy. Patrí by sem však iste napríklad aj krajinomaľba *Hradu v búrke* zo Slovenskej národnej galérie.¹¹ Publikáciu uzatvára štruktúrovaná bibliografia autora a jeho tvorby obsahujúca všetky kľúčové dobové i aktuálne práce k predstavenej problematike.

Napriek zmieneným menším výhradám k publikácii, daným zrejme časovou dotáciou na spracovanie témy a potvrdzujúcim potrebu hlbšieho štúdia autorovej tvorby v našich zbierkach, ju je potrebné hodnotit' naozaj pozitívne. Je to vôbec prvá monografia venovaná tejto osobnosti, považovanej za jednu z dôležitých šíriteľov ideí raného klasicizmu. Jej relatívne nevelký rozsah plne zodpovedá aktuálnemu stavu bádania. Odvíja sa zvlášť od kvalitného a obsažného spracovania od Tima Johna z roku 2001 a potvrdzuje to rovnako rozsahom skromná berlínska výročná publikácia o tomto majstrovi.¹² Monografia odborníkom i milovníkom umenia poskytuje skutočne aktuálny obraz Oeserovho života a diela s poukazmi na tradované omyly. Pripájajúc k tomu kvalitnú základnú faktografiu a reprodukcie diel v slovenských zbierkach, vrátane niektorých doposiaľ nepublikovaných. Spolu s dobre spracovanou výberovou

⁶ Luková, ref. 3, s. 61.

⁷ Luková, ref. 3, s. 49. Porovnaj https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_274 (12.12.2017)

⁸ Luková, ref. 3, s. 41.

⁹ Luková, ref. 3, s. 57.

¹⁰ Napríklad Luková, ref. 3, s. 72, 78, 79, 89, 90, 91.

¹¹ PAPCO, Ján. *Rakúsky barok a Slovensko. Nové nálezy a atribúcie*. Bojnice: Slovenské národné múzeum – Múzeum Bojnice, 2003, zv. I, s. 402. Porovnaj https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_2485 (12. 12. 2017).

¹² JOHN, Timo. *Adam Friedrich Oeser (1717 – 1790). Studie über einen Künstler der Empfindsamkeit*. Beucha : Sax – Verlag, 2001; VOGEL, Gert – Helge. *Adam Friedrich Oeser. Götterbimmel und Idylle. Zum 300. Geburtstag des Künstlers*. Berlin : Lukas Verlag, 2017.

bibliografiou predstavuje solídny základ pre oboznámenie sa i ďalšiu prácu s autorovými dielami z nášho prostredia. Bezpochyby sa stane a bude vhodnou literatúrou prvého kontaktu k tomuto umelcovi u nás. Dvojazyčná mutácia celého textu navyše sprístupňuje tento náš materiál i zahraničným bádateľom. Samotné umelecké i pedagogické odborné pôsobenie Adama Friedricha Oesera v zahraničí však nemalo na naše prostredie podstatnejší vplyv. Jeho rodisko i jeho diela zachované v slovenských zbierkach sú však nanajvýš dostatočným opodstatnením na prihlásenie sa k tejto výraznej osobnosti a k jej lepšiemu poznaniu.

Katarína Kolbiarz Chmelinová